

ISSN 2224-5308

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫНЫҢ

Х А Б А Р Л А Р Ы

ИЗВЕСТИЯ

НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ НАУК
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

NEWS

OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

**БИОЛОГИЯ ЖӘНЕ МЕДИЦИНА
СЕРИЯСЫ**

**СЕРИЯ
БИОЛОГИЧЕСКАЯ И МЕДИЦИНСКАЯ**

**SERIES
OF BIOLOGICAL AND MEDICAL**

2 (314)

**НАУРЫЗ – СӘУІР 2016 ж.
МАРТ – АПРЕЛЬ 2016 г.
MARCH – APRIL 2016**

**1963 ЖЫЛДЫҢ ҚАҢТАР АЙЫНАН ШЫҒА БАСТАҒАН
ИЗДАЕТСЯ С ЯНВАРЯ 1963 ГОДА
PUBLISHED SINCE JANUARY 1963**

**ЖЫЛЫНА 6 РЕТ ШЫҒАДЫ
ВЫХОДИТ 6 РАЗ В ГОД
PUBLISHED 6 TIMES A YEAR**

**АЛМАТЫ, ҚР ҰҒА
АЛМАТЫ, НАН РК
ALMATY, NAS RK**

Б а с р е д а к т о р

ҚР ҰҒА академигі

Ж. А. Арзықұлов

Р е д а к ц и я а л қ а с ы:

биол. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Айтхожина Н.А.**; биол. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Байгулин И.О.** (бас редактордың орынбасары); биол. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Берсімбаев Р.И.**; биол. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Бишімбаева Н.К.**; мед. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Күзденбаева Р.С.**; мед. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Рахышев А.Р.**; мед. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Ақшолақов С.К.**; мед. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Алшынбаев М.К.**; биол. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Березин В.Э.**; мед. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Ботабекова Т.К.**; биол. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Жамбакин К.Ж.**; мед. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Қайдарова Д.Р.**; мед. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Локшин В.Н.**; биол. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Огарь Н.П.**; мед. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Рахыпбеков Т.К.**

Р е д а к ц и я к ең е с і:

Абжанов Архат (Бостон, АҚШ); **Абелев С.К.** (Мәскеу, Ресей); **Лось Д.А.** (Мәскеу, Ресей); **Бруно Луненфелд** (Израиль); доктор, проф. **Харун Парлар** (Мюнхен, Германия); философия докторы, проф. **Стефано Перни** (Кардиф, Ұлыбритания); **Саул Пуртон** (Лондон, Ұлыбритания); **Сапарбаев Мурат** (Париж, Франция); **Сарбассов Дос** (Хьюстон, АҚШ); доктор, проф. **Гао Энджун** (Шэньян, ҚХР)

Главный редактор

академик НАН РК

Ж. А. Арзыкулов

Редакционная коллегия:

доктор биол. наук, проф., академик НАН РК **Н.А. Айтхожина**; доктор биол. наук, проф., академик НАН РК **И.О. Байтулин** (заместитель главного редактора); доктор биол. наук, проф., академик НАН РК **Р.И. Берсимбаев**; доктор биол. наук, проф., академик НАН РК **Н.К. Бишимбаева**; доктор мед. наук, проф., академик НАН РК **Р.С. Кузденбаева**, доктор мед. наук, проф., академик НАН РК **А.Р. Рахисhev**, доктор мед. наук, проф., чл.-корр. НАН РК **С.К. Акшулаков**, доктор мед. наук, проф., чл.-корр. НАН РК **М.К. Алчинбаев**; доктор биол. наук, проф., чл.-корр. НАН РК **В.Э. Березин**; доктор мед. наук, проф., чл.-корр. НАН РК **Т.К. Ботабекова**; доктор биол. наук, проф., чл.-корр. НАН РК **К.Ж. Жамбакин**; доктор мед. наук, проф., чл.-корр. НАН РК **Д.Р. Кайдарова**; доктор мед. наук, проф., чл.-корр. НАН РК **В.Н. Локшин**; доктор биол. наук, проф., чл.-корр. НАН РК **Н.П. Огарь**; доктор мед. наук, проф., чл.-корр. НАН РК **Т.К. Рахыпбеков**

Редакционный совет:

Абжанов Архат (Бостон, США); **С.К. Абелев** (Москва, Россия); **Д.А. Лось** (Москва, Россия); **Бруно Луненфельд** (Израиль); доктор, проф. **Харун Парлар** (Мюнхен, Германия); доктор философии, проф. **Стефано Перни** (Кардиф, Великобритания); **Саул Пуртон** (Лондон, Великобритания); **Сапарбаев Мурат** (Париж, Франция); **Сарбассов Дос** (Хьюстон, США); доктор, проф. **Гао Энджун** (Шэньян, КНР)

«Известия НАН РК. Серия биологическая и медицинская». ISSN 2224-5308

Собственник: РОО «Национальная академия наук Республики Казахстан» (г. Алматы)

Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания в Комитете информации и архивов Министерства культуры и информации Республики Казахстан №5546-Ж, выданное 01.06.2006 г.

Периодичность: 6 раз в год

Тираж: 300 экземпляров

Адрес редакции: 050010, г. Алматы, ул. Шевченко, 28, ком. 219, 220, тел. 272-13-19, 272-13-18,
www.nauka-nanrk.kz/biological-medical.kz

© Национальная академия наук Республики Казахстан, 2016

Адрес типографии: ИП «Аруна», г. Алматы, ул. Муратбаева, 75

Editor in chief

Zh.A. Arzykulov,
academician of NAS RK

Editorial board:

N.A. Aitkhozhina, dr. biol. sc., prof., academician of NAS RK; **I.O. Baitulin**, dr. biol. sc., prof., academician of NAS RK (deputy editor); **R.I. Bersimbayev**, dr. biol. sc., prof., academician of NAS RK; **N.K. Bishimbayeva**, dr. biol. sc., prof., academician of NAS RK; **R.S. Kuzdenbayeva**, dr. med. sc., prof., academician of NAS RK; **A.R. Rakhishev**, dr. med. sc., prof., academician of NAS RK; **S.K. Akshulakov**, dr. med. sc., prof., corr. member of NAS RK; **M.K. Alchinbayev**, dr. med. sc., prof., corr. member of NAS RK; **V.E. Berezin**, dr. biol. sc., prof., corr. member of NAS RK; **T.K. Botabekova**, dr. med. sc., prof., corr. member of NAS RK; **K.Zh. Zhambakin**, dr. biol. sc., prof., corr. member of NAS RK; **D.R. Kaidarova**, dr. med. sc., prof., corr. member of NAS RK; **V.N. Lokshin**, dr. med. sc., prof., corr. member of NAS RK; **N.P. Ogar**, dr. biol. sc., prof., corr. member of NAS RK; **T.K. Rakhypbekov**, dr. med. sc., prof., corr. member of NAS RK

Editorial staff:

Abzhanov Arkhat (Boston, USA); **S.K. Abelev** (Moscow, Russia); **D.A. Los** (Moscow, Russia); **Bruno Lunenfeld** (Israel); **Harun Parlar**, dr., prof. (Munich, Germany); **Stefano Perni**, dr. phylos., prof. (Cardiff, UK); **Saparbayev Murat** (Paris, France); **Saul Purton** (London, UK); **Sarbassov Dos** (Houston, USA); **Gao Endzhun**, dr., prof. (Shenyang, China)

News of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan. Series of biology and medicine.
ISSN 2224-5308

Owner: RPA "National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan" (Almaty)

The certificate of registration of a periodic printed publication in the Committee of information and archives of the Ministry of culture and information of the Republic of Kazakhstan N 5546-Ж, issued 01.06.2006

Periodicity: 6 times a year

Circulation: 300 copies

Editorial address: 28, Shevchenko str., of. 219, 220, Almaty, 050010, tel. 272-13-19, 272-13-18,
<http://nauka-nanrk.kz/biological-medical.kz>

© National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, 2016

Address of printing house: ST "Aruna", 75, Muratbayev str, Almaty

NEWS

OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
SERIES OF BIOLOGICAL AND MEDICAL

ISSN 2224-5308

Volume 2, Number 314 (2016), 119 – 124

**THE EFFECT OF NASYVAY
ON THE STRUCTURE OF TEEN'S MOUTH**

B. S. Begaliev, B. A. Abjapparov, Q. T. Saginbaev

International Kazakh-Turkish University named by Kh. A. Yesevi, Turkestan, Kazakhstan.

E-mail: bakit_bbs@mail.ru, Batya_1982@mail.ru, Kanat-med@mail.ru

Key words: nasyvay, mouth, nicotine, research, teenagers.

Abstract. For the first time in Kazakhstan we started to study the effect of “nasyvay” on the mucous membranes of the mouth and teeth status of adolescents on the example of Kentau.

АУЫЗ ҚУЫСЫНЫҢ КІЛЕГЕЙ ҚАБАТЫНА НАСЫБАЙДЫҢ ӘСЕРІ

Б. С. Бегалиев, Б. А. Абжаппаров, К. Т. Сагинбаев

Қ. А. Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Түркістан, Қазақстан

Түйін сөздер: насыбай, зерттеу, ауыз қуысы, никотин, жеткіншектер.

Аннотация. Қазақстанда бірінші рет Кентау қаласында мектеп оқушыларының арасында насыбай пайдаланушылардың ауыз қуысы шырышты қабығына насыбайдың тигізетін зиянды әсері туралы зерттеу жүргізілді.

Кіріспе. Мақалада мектеп оқушыларының арасында насыбай пайдаланушылардың пайыздық көрсеткіштері жоғары екендігі айтылады. Насыбайдың ауыз қуысы шырышты қабығына тигізетін зиянды әсері туралы жазылған. Зерттеу нәтижелері бойынша насыбай әсерінен ауыздың шырышты қабығының, қызылиектің қызыруымен ісінулері жиі кездесетіндігі келтірілген. Насыбай пайдаланбайтын мектеп жасындағы балаларда ауыз қуысының шырышты қабаты қалыпты жағдайда кездескен. Насыбайды пайдаланатындарда ауыздың шырышты қабатының гиперемиясы мен ісінуі көп кездесетіндігі анықталған. Насыбайдың ауыз қуысының шырышты қабатына зиянды әсері дәлелденген.

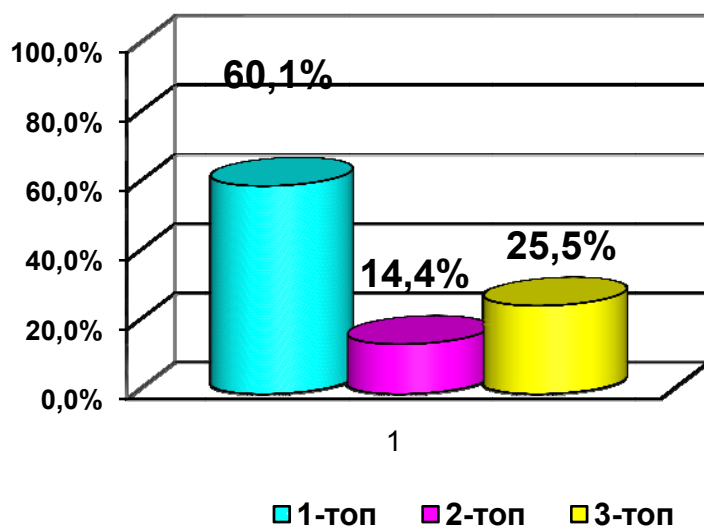
Қазіргі уақытта жеткіншектер арасында темекі тарту, есірткілерді пайдалану, насыбай ату, ішімдікке әуес болу сияқты денсаулыққа зиянды әдеттер жиі байқалады [1, 2].

Соңғы кезде Еуропа мен Солтүстік Америкада қолданылатын құрғақ темекі ұнтақталған түрінде әртүрлі мөлшерде қосылатын құпиялы заттардан тұратындығы белгілі болды. Оңтүстік Африканың банту тайпасының иіскейтін заты темекі жапырағының, алоэ көлінің, майдың, лимон қышқылының және әртүрлі хош иісті шөптердің қоспаларынан тұрады. Жоғарғы жақ қуысының қатерлі ісігі осы қоспаны ұзақ уақыт және жиі иіскеген адамдардың 80%-да анықталған [3, 4]. Бұл қоспаның құрамында көп мөлшерде никель мен хром табылғандықтан, бензо(а)пирен сияқты, ол да ісікті туындатуы мүмкін деген болжам жасалған [5]. Оңтүстік Қазақстан аймағында насыбай ататындардың 60%-ы оны тіл астына, ал 40% – астыңғы ерін мен қызыл иек арасына салады. Жамбыл облысындағы насыбай құмарлар 96% астыңғы ерін мен қызыл иек арасына қояды. Самарқандтық насыбай құмарлардың арасында көп тараған әдіс – насыбайды тіл астына салу [6,7].

Зерттеу тәсілдері: Кентау қаласындағы “Ыбраим” жеке шаруашылық серіктестігінің орталығымен бірлестікте 15 мектеп оқушылары (7047 адам) стоматологиялық скрининг зерттеу әдісімен тексеруден өткізілді. Олардың 14 жасқа дейінгілерінің саны 1906 (27%), 14 жастан жоғарылары – 4231 (60%) және 910 оқушы жоғарғы сынып оқушылары (13%) болды. Барлық тексерілгендердің тістерінің жағдайына медициналық анықтама берілді, ауру тістері бар оқушыларға дәрігерлік көмек көрсетілді және жалпы сауықтыру шаралары ұйымдастырылды. Жұмыстың алдына қойған мақсаты мен міндеттерін орындау үшін сараптама, статистикалық, әлеуметтік, эпидемиологиялық және математикалық модельдеу әдістері қолданылды.

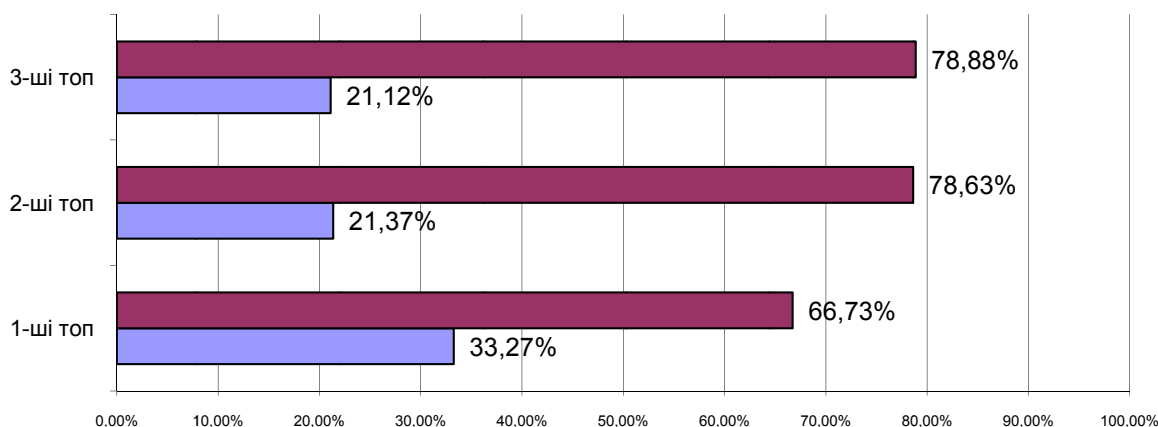
Зерттеу нәтижелерін талдау. Статистикалық талдау арқылы зерттеуге қамтылған жеткіншектердің насыбайға қатынастары анықталды. Жинақталған материалдардан 3 топ айқындалды: 547 оқушы насыбайды пайдаланбайтындар болып табылды (1-ші топ), 131 жеткіншек (14,4%) насыбайды пайдаланып жүргендерін ашық мойындады (2-ші топ), 232 оқушы насыбай ататындарын жасырғандар санатына жатқызылды (3-ші топ). Соңғы топтың белгіленуі сұраққа берілген жауапқа сәйкес және ауыз қуысы кілегей қабатының объективті көрінісі бойынша анықталды.

Материалдарды талдау мектеп оқушыларының арасында насыбай ататындар үлесінің көп таралғанын көрсетті (1-сурет). Ауыз қуысы кілегей қабаты және тістер организмде әртүрлі факторлармен тікелей қатынаста болады, олардың арасында физикалық (температура), химиялық, механикалық, биологиялық факторлар жеке-жеке немесе бірлесіп әсер етуі мүмкін. Сондықтан ауыз қуысы кілегей қабатының физиологиялық жағдайы мен тістердің денсаулық дәрежесі дені

1-сурет – Мектеп оқушылары арасында насыбай ататындар үлесі (14,4%)

сау адамның өзінде де әртүрлі деңгейден көрінуі мүмкін. Енді осы комплекске насыбай факторы қосылса белгіленген салыстырмалы топтарда өзгеріс қалай өрбиді деген сұраққа жауапты талдаудан қорытылған нәтижелерге негіздеп көрелік. Насыбайды пайдаланбайтын 1-ші топ оқушыларының арасында тістері сау және ауыз қуысы кілегей қабаты физиологиялық қалыпты реңдегілер саны 33,27% құрады. Ал насыбай ататынын жасырмай мойындаған 2-ші топ оқушыларының сау тістілері 21,37% шектелді. Осындай нәтиже (21,12%) насыбаймен әуестенуін жасыратын 3-ші топта да байқалды (2-сурет).

2-сурет – Мектеп оқушыларының қарастырылған топтар бойынша тістерінің саулығының үлесі

Демек, қандай да болмасын, жалпы оқушылардың тістерінің саулық көрсеткіші төменгі дәрежеде байқалады. 2-шы суреттен кінәраты бар тістердің де үлесі көрініп тұр, салыстырмалы түрде олар әрбір топта 66,73%; 78,63%; 78,88% сәйкестікте байқалды, яғни насыбайды пайдаланатындарда және оны қолданбайтындарда да тіс ауруы жиі кездеседі. Дей тұрғанмен де, насыбай атпайтын оқушылардың тіс және ауыз қуысы кілегей қабатының саулығы туралы экстенсивтік көрсеткіш біршама жоғары. Бұл құбылыстың сырын тіс тазалап тұру әрдісімен байланыстылықта зерделедік. Сонда нәтиже төмендегіше болып анықталды. Бірінші топтағы 547 оқушылардың 190-ында (тістері бүтіндерінде) тістерін күніне 1-рет тазалайтындардың үлесі 65,93%-да көрінді, 2-рет тазалап тұратындар – 26,92%, сирек тазалайтындар – 7,15% болды. Насыбай ататын

131 оқушының 125-де (95,42%) насыбайды астыңғы ерін мен тіс аралығындағы қуысқа салып пайдалану әдісінің басымдығы байқалды. Сондықтан мандибулаға орналасқан 4-3-2-1/1-2-3-4 тістердің қызылиек еттері қызарыңқылығымен және ісіңкілігімен ерекшеленді (3, 4-сурет).

3-сурет – Төменгі тістердің қызыл иегінің қызарыңқылығы мен ісіңкілігі

Ауыз қуысының үстіңгі ерні мен тіс аралығындағы қуысқа насыбай салып пайдалану сирек кездесті (2,29%). Мұндай әдісті қолданғанда да тіс қызылиек етінің және ерін кілегей қабатының қызарыңқылығы анық байқалды.

4-сурет – Төменгі тістердің қызыл иегінің қызарыңқылығы

Тексерілгендердің арасынан насыбайды тіл астына салып пайдаланатындар да кездесті (1,52%). Бұл жағдайда тіл асты кілегей қабатында ақтандақ күйген белгі көрініс танытты. Сонымен, ауыз қуысы кілегей қабатының жағдайына насыбайдың тигізетін зиянды әсері 2-ші және 3-ші топтағы оқушылардың арасында шын мәнінде патологиялық көріністермен айқындалды. Осыған орай, аталған екі топтағы статистикалық талдау нәтижелерін жиынтықтап тұжырымдасақ оқушылар арасында насыбаймен әуестенушілер 39,9%-ды құрайды. Насыбайдың зиянды әсерін дәлелдей түсетін көріністердің аясы кеңейе түседі, мұны біз төмендегі қосымша фотосуреттен көреміз (5-сурет).

5-сурет – Пародонтиттің жалпы көрінісі

Тұжырым. Зерттеу нәтижелерін қысқаша тұжырымдасақ насыбайдың зиянды әсері айрықша ауыз қуысы кілегей қабатында айқын көрініс берді. Насыбай никотині, оның құрамындағы әк және басқа да қоспалар ауыз қуысы кілегей қабатын бастапқыда қызартады және ісіндіреді де, соңынан ақтандақтыққа алып келеді, бөртпелер мен жараның пайда болуына жетелейді.

ӘДЕБИЕТ

- [1] Коваленко А.Е., Белов А.В. Насывай и его влияние на организм // Успехи в химии и химической технологии. – 2010. – Т. 24, № 5. – С. 110.
- [2] Прохоренко А.П. Признаки употребления психоактивных веществ несовершеннолетними. Профилактика и ранняя диагностика потребления психоактивных веществ. – 2014.
- [3] Доронин Г. В будущее без наркотиков // Казахстанская правда. – № 114. – 23.05.2002.
- [4] Рябчунова Н. Зеленая голова гидры // Казахстанская правда. – № 263. – 13.11.2013.
- [5] Каримов М.А., Садыков Ш.Б. О роли среднеазиатских и Казахских “насов” и их компонентов в развитии предраковых изменений зашечных мешков у сирийских хомячков // Эпидемиология злокачественных опухолей. Труды 2-ой всесоюзной конф. по эпидемиологии злокачественных новообразований. – Алматы, 2007. – С. 119-122.
- [6] Кузенный А. Коварный кайф насывая, или первый шаг к наркомании // Казахстанская правда. – № 63. – 27.03.2011.
- [7] Пакаев С. Темекі шегіп, насыбай ататын балалар көбейді // Оңтүстік Қазақстан. – № 23-24. – 19.02.2005.
- [8] Гилева О.С. Биохимия слюны, клиника и профилактика заболеваний слизистой оболочки полости рта в условиях производственного воздействия табака: Автореф. дис. ... канд. мед. наук. – М., 1988. – 15 с.
- [9] Гилева О.С., Петрович Ю.А. Влияние табака на ткани полости рта и биохимические показатели // Стоматология. – 1987. – № 4. – С. 79-82.
- [10] Сабанцева Е.Г. Оценка состояния микроциркуляторного русла слизистой оболочки полости рта методом лазерной доплеровской флоуметрии // Междунар. научно-практ. конф. "Достижения и перспективы стоматологии". – М., 1999. – С. 103-105.
- [11] Сабанцева Е.Г. Изучение состояния микроциркуляции при заболеваниях слизистой оболочки рта // Мат-лы юбилейной конф., посвящ. 100-летию со дня рождения проф. Е. Е. Платонова. – М., 2001. – С. 117-118.
- [12] Сауткин М.Ф. Воздействие пассивного курения на организм // Гигиена и санитария. – 1986. – № 11. – 81 с.
- [13] Ищенко Л.В. Состояние тканей пародонта и слизистой оболочки полости рта у курильщиков (клинико-экспериментальное исследование): Автореф. дис. ... канд. мед. наук. – Киев, 1990. – 16 с.
- [14] Ищенко Л.В., Коц А. П., Денисюк И. Н. Состояние слизистой оболочки полости рта и тканей пародонта у курильщиков // Стоматология. – 1990. – №25. – С. 48-52.
- [15] Курицына И.Ю., Петрикас А.Ж., Курицын В.М. Некоторые клинико-морфологические особенности изменения малых слюнных желез у курильщиков табака // Стоматология. – 2004. – №2. – С. 11-13.
- [16] Курицына И.Ю. Состояние слизистой оболочки полости рта и малых слюнных желез у курильщиков табака: Автореф. дис. ... канд. мед. наук. – Тверь, 2004. – 18 с.
- [17] Левшин В.П., Федичкина Г.Л. Закономерности развития и распространения табакокурения // Врач. – 2001. – № 7. – С. 26-28.
- [18] Шилова Ю.Н. Изменение эпителиоцитов слизистой оболочки полости рта при курении // Молодежь Барнаулу. Материалы науч.-практ. конф. – Барнаул, 2005. – С. 199-201.
- [19] Шилова Ю.Н. Профилактика заболеваний слизистой оболочки полости рта у курящих лиц с использованием озона: Автореф. дис. ... канд. мед. наук. – Новосибирск, 2007. – 22 с.
- [20] Ahmed H.G., Idris A.M., Ibrahim S.O. Study of oral epithelial atypia among Sudanese tobacco users by exfoliative cytology // Anticancer Res. – 2003. Mar Apr, 23(2C). – P. 1943-9.

REFERENCES

- [1] Kovalenko A. E., Belov A. V. Nasyvaj i ego vlijanie na organizm .Uspehi v himii i himicheskoj tehnologii. 2010. T. 24. №. 5. S. 110.
- [2] Prohorenko A. P. Priznaki upotreblenija psihoaktivnyh veshhestv nesovershennoletnimi. Profilaktika i rannaja diagnostika potreblenija psihoaktivnyh veshhestv. 2014.
- [3] Doronin G. V budushhee bez narkotikov .Kazahstanskaja pravda. N114. 23.05.2002.
- [4] Rjabchunova N. Zelenaja golova gidry. Kazahstanskaja pravda. N 263. 13.11.2013.
- [5] Karimov M.A., Sadykov Sh.B. O roli sredneaziatskih i Kazahstanskih "nasov" i ih komponentov v razvitii predrakovyh izmenenij zashchennyh meshkov u sirijskih homjachkov .Jepidemiologija zlokachestvennyh opuholej. Trudy 2-oj vsesojuznoj konf. Po jepidemiologii zlokachestvennyh novoobrazovanij. Almaty. 2007. S.119-122
- [6] Kuzennyj A. Kovarnyj kajf nasyvaja, ili pervyj shag k narkomanii. Kazahstanskaja pravda. N 63. 27.03.2011.
- [7] Pakeev S. Temeki shegip, nasybaj atatyn balalar kobejdi. Оңтүстік Қазақстан. N23-24. 19.02.2005.
- [8] Gileva O.S. Biohimija sljuny, klinika i profilaktika zabolevanij slizistoj obolochki polosti rta v uslovijah proizvodstvennogo vozdeystvija tabaka. Avtoref. dis. kand. med. nauk. Moskva, 1988. 15 s.
- [9] Gileva O.S., Petrovich Ju.A. Vlijanie tabaka na tkani polosti rta i biohimicheskie pokazateli. Stomatologija. 1987. № 4. S. 79-82.
- [10] Sabanceva E.G. Ocenka sostojanija mikrocirkuljatornogo rusla slizistoj obolochki polosti rta metodom lazernoj dopplerovskoj floumet-rii. E.G.Sabanceva. Mezhdunar.nauch.prakt.konf. "Dostizhenija i perspektivy stomatologii". M., 1999. S. 103-105.
- [11] Sabanceva E.G. Izuchenie sostojanija mikrocirkuljatsii pri zabolevanijah slizistoj obolochki rta. E.G. Sabanceva. Materialy jubilejnoy konf., posvjashhh. 100- letiju so dnja rozhdenija professora E. E. Platonova. M., 2001. S. 117-118.
- [12] Sautkin M.F. Vozdeystvie passivnogo kurenija na organizm. Gigiena i sanitarija. 1986. №11. 81s.
- [13] Ishhenko L.V. Sostojanie tkanej parodonta i slizistoj obolochki polosti rta u kuril'shhikov (kliniko-jekspierimental'noe issledovanie). Avto-ref. diss.kand. med. nauk. Kiev, 1990. 16 s.
- [14] Ishhenko L.V., Koc A. P., Denisjuk I. N. Sostojanie slizistoj obolochki polosti rta i tkanej parodonta u kuril'shhikov. Stomatologija. 1990. №25.S. 48-52.
- [15] Kuricyna, I. Ju. Nekotorye kliniko-morfologicheskie osobennosti izmenenija malyh sljunnyh zhelez u kuril'shhikov tabaka . I.Ju. Kuricyna, A.Zh. Petrikas, V.M. Kuricyn. Stomatologija. 2004. №2. S. 11-13.
- [16] Kuricyna I.Ju. Sostojanie slizistoj obolochki polosti rta i malyh sljunnyh zhelez u kuril'shhikov tabaka. Avtoref. diss.kand. med. nauk. Tver', 2004 g, 18 s.
- [17] Levshin V.P., Fedichkina G.L. Zakonomernosti razvitija i rasprostraneniya tabakokurenija. Vrach. 2001. №7. S. 26-28.
- [18] Shilova Ju.N. Izmenenie jepiteliocitov slizistoj obolochki polosti rta pri kurenije. Ju.N. Shilova. Molodezh' Barnaulu. Materialy nauch.-prakt. konf. Barnaul, 2005. S. 199-201.
- [19] Shilova Ju.N. Profilaktika zabolevanij slizistoj obolochki polosti rta u kurjashhih lic s ispol'zovaniem ozona. Avtoref. diss.kand. med. nauk. Novosibirsk, 2007 g., 22 s.
- [20] Ahmed, H.G. Study of oral epithelial atypia among Sudanese tobacco users by exfoliative cytology . H.G. Ahmed, A.M. Idris, S.O. Ibrahim . Anticancer Res. 2003. Mar Apr, 23(2C) P. 1943-9.

ВЛИЯНИЕ НАСЫВАЯ НА СТРУКТУРЫ РОТОВОЙ ПОЛОСТИ ПОДРОСТКОВ

Б. С. Бегалиев, Б. А. Абжаппаров, К. Т. Сагинбаев

Международный казахско-турецкий университет им. Х. А. Ясави, Туркестан, Казахстан

Ключевые слова: насывай, ротовая полость, никотин, исследование, подростки.

Аннотация. Впервые в Казахстане мы начали изучение влияния "насывая" на слизистые оболочки ротовой полости и состояние зубов подростков на примере г. Кентау.

Поступила 05.04.2016 г.

Publication Ethics and Publication Malpractice in the journals of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan

For information on Ethics in publishing and Ethical guidelines for journal publication see <http://www.elsevier.com/publishingethics> and <http://www.elsevier.com/journal-authors/ethics>.

Submission of an article to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan implies that the described work has not been published previously (except in the form of an abstract or as part of a published lecture or academic thesis or as an electronic preprint, see <http://www.elsevier.com/postingpolicy>), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any other language, including electronically without the written consent of the copyright-holder. In particular, translations into English of papers already published in another language are not accepted.

No other forms of scientific misconduct are allowed, such as plagiarism, falsification, fraudulent data, incorrect interpretation of other works, incorrect citations, etc. The National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan follows the Code of Conduct of the Committee on Publication Ethics (COPE), and follows the COPE Flowcharts for Resolving Cases of Suspected Misconduct (http://publicationethics.org/files/u2/New_Code.pdf). To verify originality, your article may be checked by the Cross Check originality detection service <http://www.elsevier.com/editors/plagdetect>.

The authors are obliged to participate in peer review process and be ready to provide corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. All authors of a paper should have significantly contributed to the research.

The reviewers should provide objective judgments and should point out relevant published works which are not yet cited. Reviewed articles should be treated confidentially. The reviewers will be chosen in such a way that there is no conflict of interests with respect to the research, the authors and/or the research funders.

The editors have complete responsibility and authority to reject or accept a paper, and they will only accept a paper when reasonably certain. They will preserve anonymity of reviewers and promote publication of corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. The acceptance of a paper automatically implies the copyright transfer to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan.

The Editorial Board of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan will monitor and safeguard publishing ethics.

Правила оформления статьи для публикации в журнале смотреть на сайте:

www.nauka-nanrk.kz

<http://www.biological-medical.kz/index.php/ru/>

Редактор *М. С. Ахметова*
Верстка на компьютере *Д. Н. Калкабековой*

Подписано в печать 15.04.2016.
Формат 60x881/8. Бумага офсетная. Печать – ризограф.
13,5 п.л. Тираж 300. Заказ 2.